

**"Ty decydujesz – Indywidualna
organizacja studiów"
- raport zbiorczy z analiz
regulaminów studiów i wywiadów
pogłębionych**

Łódź, listopad 2023 r.

Spis treści

I. WSTĘP	3
II. UCZESTNICY BADANIA – PRZYNALEŻNOŚĆ	4
III. ŚWIADOMOŚĆ SPOŁECZNOŚCI AKADEMICKIEJ DOTYCZĄCA INDYWIDUALIZACJI PROCESU KSZTAŁCENIA	5
IV. SPOSTRZEŻENIA BADANYCH ODNOSZĄCE SIĘ DO INDYWIDUALIZACJI PROCESU KSZTAŁCENIA.....	6
V. FORMY INDYWIDUALIZACJI PROCESU KSZTAŁCENIA DOSTĘPNE NA UCZELNIACH	10
VI. MOŻLIWOŚCI ZWIĄZANE Z INDYWIDUALIZACJĄ PROCESU KSZTAŁCENIA	12
VII. NAJCZĘŚCIEJ POJAWIAJĄCE SIĘ BRAKI W AKTACH WEWNĄTRZZAKŁADOWYCH DOT. INDYWIDUALIZACJI PROCESU KSZTAŁCENIA	14

Raport powstał w ramach zadania publicznego współfinansowanego ze środków Ministerstwa Edukacji i Nauki otrzymanych w 2023 r. w ramach konkursu „Organizowanie i animowanie działań na rzecz środowiska akademickiego”.

**Ministerstwo
Edukacji i Nauki**

I. Wstęp

Niniejsza publikacja została przygotowana w ramach projektu pn. „Ty decydujesz – Indywidualna organizacja studiów” w związku z realizacją zadania publicznego współfinansowanego ze środków Ministerstwa Edukacji i Nauki otrzymanych w 2023 roku w ramach konkursu „Organizowanie i animowanie działań na rzecz środowiska akademickiego”.

Indywidualna organizacja studiów jest formą wsparcia, która polega na umożliwieniu studentowi odbywania studiów w specjalnym, indywidualnym ich trybie. Zgodnie z art. 85 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm.) - student ma prawo do odbywania studiów według indywidualnej organizacji studiów. Przedmiotowy raport jest efektem przeprowadzenia badań, w których udział wzięli przedstawiciele samorządów studenckich z całej Polski. Badanie zostało przeprowadzone w dwóch etapach. Na wstępie przeprowadzono badanie ankietowe, a następnie odbywano indywidualne rozmowy z przedstawicielami samorządów studenckich celem zebrania pogłębionych informacji w sprawach wskazywanych w formularzu. Do przeprowadzonego badania zaproszono przedstawicieli wszystkich komisji branżowych Parlamentu Studentów RP. Pozwoliło to uzyskać szeroką i różnorodną grupę badanych osób.

Realizowany projekt pn. „Ty decydujesz – Indywidualna organizacja studiów” ma na celu zwiększenie świadomości studentów w zakresie pojęcia indywidualnej organizacji studiów, sposobów jej realizacji, rodzajów indywidualizacji, możliwości jakie za sobą niesie, a także implementacji prawnej przepisu ustawowego, jak również dokonania kontroli wewnątrzakademyznych aktów prawnych uczelni pod kątem zgodności ich z przepisami prawa powszechnie obowiązującymi. Wykonawca dokonując analizy regulaminów studiów oraz pogłębionych wywiadów z przedstawicielami samorządów studenckich uzyskał możliwość, aby w niniejszym raporcie przedstawić rozwiązania w przedmiocie indywidualizacji procesu kształcenia, które mogą zostać wdrożone w aktach wewnątrzakademyznych każdej uczelni.

Możliwość indywidualizacji procesu kształcenia na polskich uczelniach powinna być realizowana na możliwe jak najwyższym poziomie z dbałością o jakość kształcenia. W związku z tym konieczne jest zaangażowanie się przedstawicieli samorządów studenckich w przygotowanie odpowiednich rozwiązań obowiązujących w danym podmiocie. W związku z czym zachęamy do lektury niniejszego raportu.

II. Uczestnicy badania – przynależność

Celem zidentyfikowania grupy badawczej w ramach analiz regulaminów studiów oraz wywiadu pogłębionego pogrupowano osoby wobec przynależności do komisji branżowej, do której należy samorząd studencki danej uczelni. Co istotne – istnieją uczelnie, których ustawowe organizacje reprezentujące studentów należą do więcej niż jednej komisji branżowej.

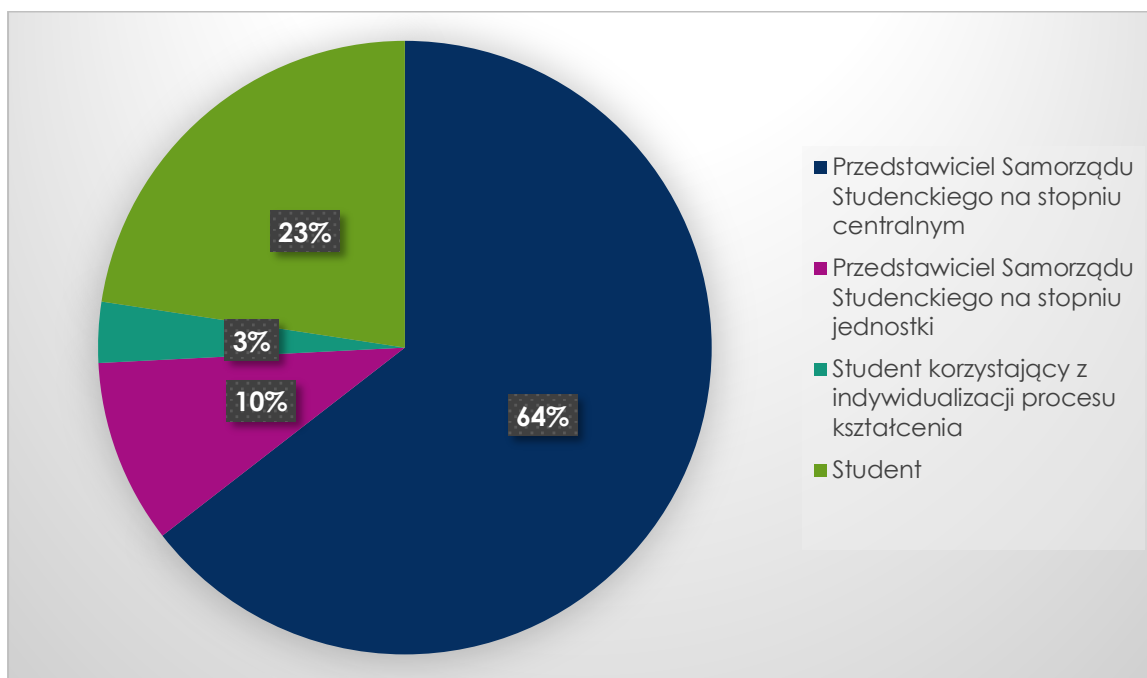
W pierwszej kolejności eksperci przeanalizowali regulaminy studiów 30 polskich uczelni w przedmiocie indywidualizacji procesu kształcenia. Odniesiono się do indywidualizacji procesu kształcenia dla osób ze szczególnymi potrzebami lub wykazujących się dodatkową aktywnością oraz możliwości odbywania przez studenta studiów w formie indywidualizacji procesu kształcenia dla osób wybitnych/uzdolnionych. Akty te były analizowane pod kątem ich zgodności z przepisami prawa powszechnie obowiązującego oraz dobrych praktyk.

Następnie w wywiadzie pogłębionym udział wzięło 30 przedstawicielek i przedstawicieli polskich uczelni. W ujęciu grupowym, największą reprezentację stanowiły uczelnie, których samorządy studenckie zrzeszone są w Forum Uniwersytetów Polskich, zrzeszającym samorządy studenckie uniwersytetów klasycznych oraz Forum Uczelni Technicznych, w którego skład wchodzi samorządy studenckie uczelni technicznych. Kolejną najliczniejszą reprezentację stanowiło Forum Uczelni Przyrodniczych. Forum Uczelni Artystycznych, Forum Uczelni Ekonomicznych, Forum Uczelni Niepublicznych, Forum Akademii Nauk Stosowanych, Komisja Wyższego Szkolnictwa Medycznego oraz Komisja Uczelni Wychowania Fizycznego. Najmniej liczną grupę stanowiła Komisja Uczelni Mundurowych.

W ujęciu indywidualnym w zakresie wywiadu pogłębionego, najliczniejszą grupę w badaniu stanowili przedstawiciele samorządu studenckiego na stopniu centralnym – było to 64% ankietowanych. W przeprowadzonym badaniu uwzględniono także odpowiedzi studentów niezrzeszonych w samorządach studenckich, którzy stanowili 23% grupy, studentów korzystających z procesu indywidualizacji procesu kształcenia – 3%, oraz studentów działających w samorządzie studenckim na stopniu jednostki – 10%.

Zostało to przedstawiona na poniższym wykresie.

WYKRES 1. PRZYNALEŻNOŚĆ INDYWIDUALNA ANKIETOWANYCH

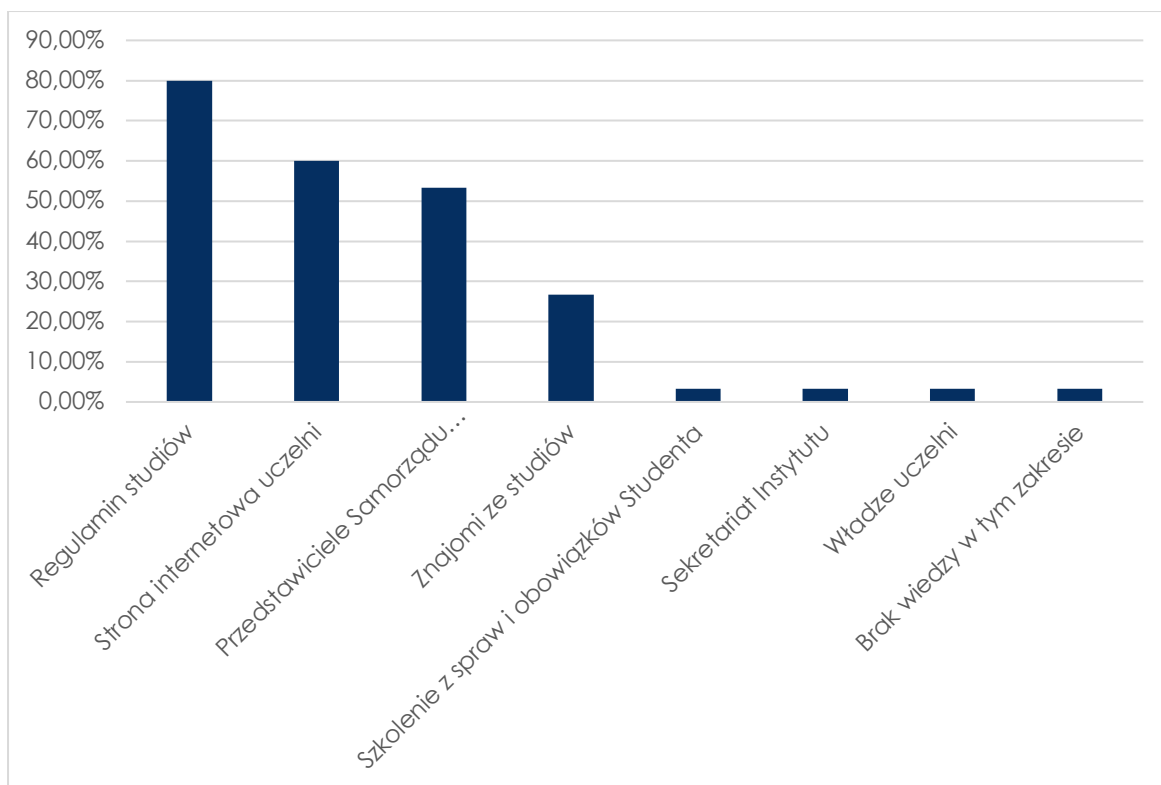

III. Świadomość społeczności akademickiej dotycząca indywidualizacji procesu kształcenia

Zdecydowana większość osób (86,67%), które brały udział w wywiadzie pogłębionym zna formy indywidualizacji procesu kształcenia, które są praktykowane na uczelni, której są studentami. Tym samym należy wskazać, iż generalnie studenci mają świadomość co do samej formy umożliwiania im przez uczelnię procesu kształcenia w zindywidualizowanej formie. Wykonawca dostrzega jednak powszechny problem braku znajomości przez studentów warunków indywidualnej organizacji studiów oraz formy wyrażania zgody na studiowanie w zindywidualizowanym trybie. Z przeprowadzonych badań wynika bowiem, iż znajomości powyższego dotyczy już tylko 66,67% badanych, a za znajomością niepełną opowiedziało się 16,67% osób. Jednocześnie należy wskazać, iż w przypadku 16,67% osób wystąpił brak znajomości powyższego lub osoby te posiadały jedynie wiedzę co do konieczności złożenia wniosku o przyznanie indywidualnej formy kształcenia bez znajomości jakichkolwiek norm formalnych. Dodatkowo należy wskazać, iż 43,33% badanych korzystało w przeszłości lub korzysta obecnie z indywidualizacji procesu kształcenia. Sytuacja ta może wynikać z faktu, iż dużą część badanej grupy stanowili przedstawiciele samorządów studenckich, którzy z racji na aktywne angażowanie się w życie uczelni mogli liczyć na realizację programu studiów w jego zindywidualizowanej formie. Tak liczny odsetek badanych osób korzystających z indywidualnej formy realizacji programu studiów pozwala jednak stwierdzić, iż osoby te

miały wiedzę na przewodni temat oraz potrafiły wskazać jego mocne i słabe strony. Wykonawca zwraca również uwagę, iż społeczność akademicka posiada świadomość tego skąd należy czerpać wiedzę w zakresie indywidualizacji procesu kształcenia i jaki akt wewnątrzzakładowy reguluje tę formę kształcenia.

WYKRES 2. WIEDZA BADANYCH NT. INDYWIDUALIZACJI PROCESU KSZTAŁCENIA

IV. Spostrzeżenia badanych odnoszące się do indywidualizacji procesu kształcenia

Wywiady przeprowadzone przez wykonawcę jednoznacznie wskazują, iż badani dobrze oceniają sam fakt istnienia indywidualizacji procesu kształcenia. Jest ona doceniana zwłaszcza, iż wraz z kolejnymi latami studenci stali się grupą uczestniczącą w wielu aktywnościach wykraczających poza obowiązkowe treści uwzględnionych w programie studiów, ceniąc sobie ponadto możliwość realizacji efektów uczenia się w zindywidualizowany sposób. Pomimo jednak pozytywnej wstępnej oceny badani wskazują szereg aspektów, które z pewnością wpłynęłyby na usprawnienie i lepsze wykorzystanie możliwości jakie niesie ze sobą możliwość korzystania z indywidualnej organizacji studiów. Wśród nich wyróżniono:

1. uproszczenie zasad przyznawania zgody na możliwość studiowania w ramach indywidualnego procesu kształcenia – regulaminy studiów jako akty prawne regulujące

zagadnienie indywidualizacji procesu kształcenia, nie zawierają wystarczająco dokładnych wytycznych, co wykazano także w późniejszym etapie opracowania;

2. rozszerzenie możliwości realizacji zajęć z innych kierunków studiów, co pozwoliłoby na rozwój zainteresowań w szerszym zakresie;

3. prowadzenie działań celem zwiększenia świadomości studentów oraz prowadzących zajęcia w zakresie indywidualizacji procesu kształcenia na uczelni – forma ta jest nadal obca dla części studentów i pracowników, co powoduje kolejno nieświadomość swoich praw oraz utrudnianie korzystania z tych praw;

4. udzielenie lepszego wsparcia dla studentów chcących skorzystać z indywidualizacji procesu kształcenia – niekiedy funkcję doradczą pełnią wyłącznie samorządy studenckie, gdyż pracownicy administracyjni są nie do końca zaznajomieni z przedmiotową sprawą lub niedostępni w wystarczającym zakresie dla studentów;

5. poprawienie i ułatwienie procesu ubiegania się o indywidualizację procesu kształcenia – często proces jest wieloetapowy, przechodzący przez kilka działów;

6. wprowadzenie różnych form indywidualizacji procesu kształcenia na uczelniach – uczelnie stosują zazwyczaj jedną formę;

7. ujednolicenie zasad przyznawania zgód na studiowanie w ramach indywidualnej organizacji studiów – często w obrębie jednej uczelni występuje sytuacja zróżnicowania przesłanek o indywidualizację procesu kształcenia na poziomie jednostek oraz brak uwspólnionego wzoru wniosku;

8. rozszerzenie grupy docelowej, która może ubiegać się o indywidualizację procesu kształcenia, która powinna odpowiadać bieżącym potrzebom studentom jako grupie dynamicznie zmieniającej się;

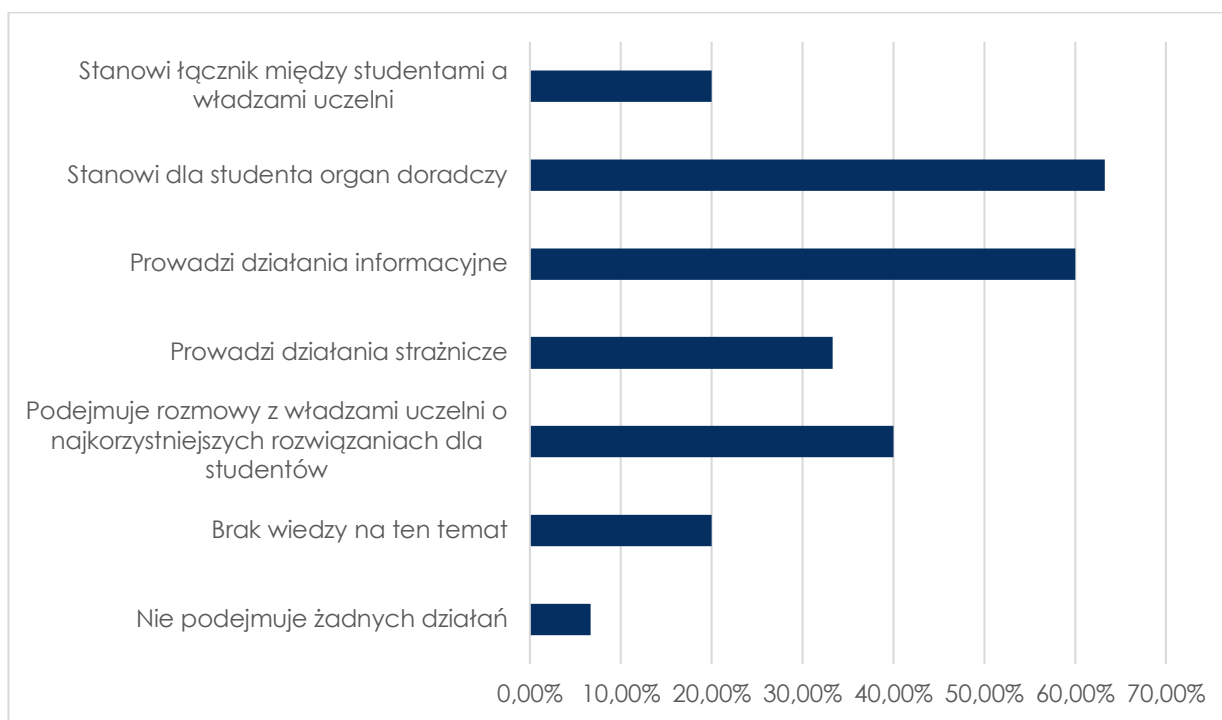
9. zwiększenie elastyczności doboru zajęć przez studentów, z jednoczesną możliwością realizacji założonego programu studiów;

10. zwiększenie świadomości wśród pracowników dydaktycznych co do możliwości realizacji kształcenia przez studentów;

11. większa swoboda w dokonywaniu przez studentów wyboru konkretnych zajęć oraz możliwość rezygnacji z zajęć, które są zajęciami obowiązkowymi dla studentów studiujących w normalnym trybie.

Badani ponadto wskazali na udział samorządu studenckiego we wsparciu studentów w zakresie ubiegania przez nich o zgodę na studiowanie w ramach zindywidualizowanego procesu kształcenia. Podkreślili, że organ ten jest niewątpliwie ciałem świadczącym wszechstronną pomoc studentom w zakresie indywidualizacji procesu kształcenia. Ponadto zaznaczono, że samorząd studencki stanowi jeden z głównych i pierwszych źródeł informacji o formach, sposobach i możliwościach realizacji indywidualnego procesu kształcenia na danej uczelni, zwłaszcza dzięki szkoleniom z praw i obowiązków studenta. Ponadto w wielu organizacjach następuje okresowe szkolenie celem zapoznania m.in. z formami indywidualizacji procesu kształcenia, co świadczy o odpowiedzialnym oraz profesjonalnym podejściu do przedmiotowej sprawy przez ustawowych reprezentantów społeczności studenckiej. Badani wskazali, iż samorząd studencki wspiera studentów w niżej wskazany sposób:

WYKRES 3. ROLA SAMORZĄDU STUDENCKIEGO W INDYWIDUALIZACJI PROCESU KSZTAŁCENIA

Badani opowiedzieli się również w zakresie wskazania uwag i sugestii w związku z obowiązującymi praktykami dotyczącymi indywidualizacji procesu kształcenia na poszczególnych uczelniach. Po pierwsze, badani wskazywali na fakt zbyt dużej autonomii poszczególnych wydziałów w zakresie kreowania formy indywidualizacji procesu kształcenia. Często na poziomie wydziałów czy instytutów występują różne wnioski i dokumentacja, wymagana w procesie ubiegania się o przedmiotową formę realizacji programu studiów. Ponadto katalog otwarty co do przesłanek uprawniających do ubiegania się o indywidualizację

procesu kształcenia, zawarty często w regulaminach studiów stanowi niekiedy w tym przypadku pole do nadużyć i dużej subiektywności osób upoważnionych do podejmowania decyzji. Wszystko to powoduje wystąpienie komplikacji polegających na tym, że każda jednostka uniwersytetu stosuje odmienne regulacje i rozpatrywanie wniosków składanych przez studentów nie jest tym samym ujednolicone na poziomie jednej uczelni wyższej. Z całą pewnością nie powinno dochodzić do sytuacji, w której osoby wnioskujące o indywidualizację procesu kształcenia z tożsamego powodu w obrębie tej samej uczelni uzyskują odmienne decyzje bądź są zobligowane do załączenia rozbieżnej dokumentacji.

Ponadto badani zwracali uwagę, że prowadzący zajęcia nie zawsze respektują posiadaną przez studenta pozytywną decyzję odnośnie do indywidualnej organizacji studiów. Stanowić może to naruszenie przepisów prawa powszechnie obowiązującego jak również aktów wewnętrznych danej uczelni. Ponadto pracownicy dydaktyczni często nie mają stosownej wiedzy odnoszącej się do praw studenta, nie respektując tych samym ustawowych możliwości osób studiujących. Istotnym problemem poruszonym podczas badania jest sama ścieżka decyzyjna, kiedy to w niektórych przypadkach decyzja o przyznaniu indywidualizacji procesu kształcenia zależy od opinii kilku czy kilkunastu nauczycieli akademickich. Zdaniem wykonawcy decyzja w przedmiotowej sprawie powinna zapadać na podstawie złożonego przez studenta wniosku oraz ewentualnych załączników, uwzględnianych faktyczne przesłanki do indywidualizacji procesu kształcenia. Bazowanie na opiniach pracowników, często odmiennych i bardzo subiektywnych może prowadzić do wydawania decyzji, która nie uwzględnia zaistniałego stanu faktycznego. Badani wskazywali również na często dostrzegany negatywny stosunek władz uczelni do kwestii indywidualizacji procesu kształcenia, wskazując, iż zdarza się jakoby studenci korzystający z tej formy nauki byli traktowani jak studenci gorszej kategorii. Należy podkreślić, że studenci często decydują się na realizację programu studiów w sposób zindywidualizowany celem realizacji dodatkowych zainteresowań lub pogłębienia zagadnień poruszanych w programie studiów, co pozytywnie wpływają na rozwój osoby studiującej oraz pozwala na zdobycie dodatkowych umiejętności i kompetencji społecznych. Co więcej wnoszono także uwagę, iż zmiana sposobu życia studentów trybu stacjonarnego wymaga pochylenia się nad indywidualizacją procesu kształcenia w przypadku studentów pracujących. Grupa ta stanowi coraz większy odsetek osób kształcących się na uczelniach wyższych w Polsce, a w badaniu wskazano, że na niektórych uczelniach wprost jest wskazane, iż student nie może ubiegać się o indywidualizację procesu kształcenia z powodu aktywności zawodowej. Należy to uznać także sprzeczne z ideą pełnienia przez uczelnię misji swojego

spoiwa pomiędzy nauką a otoczeniem społeczno-gospodarczym, gdyż student, o ile podejmie aktywność zawodową związaną ze studiami, będzie dzięki temu mógł pogłębiać zagadnienia zawarte w programie studiów. Należy również w tym punkcie wspomnieć, że badani wskazywali, iż dobrą praktyką byłoby umożliwienie procesu indywidualizacji studentom mundurowym, którzy nie mają takich możliwości.

V. Formy indywidualizacji procesu kształcenia dostępne na uczelniach

Uczelnie wyższe udostępniają studentom możliwość korzystania z indywidualizacji procesu kształcenia w różnych formach, które są jednak ze sobą powiązane. Zakładają one bowiem podobne przywileje dla osób wnioskujących. Wśród takowych form, ze względu na zróżnicowane nazewnictwo rozróżnia się m.in.:

1. Indywidualną Organizację Studiów,
2. Indywidualny Plan Zajęć,
3. Spersonalizowany Plan Studiów,
4. Indywidualny Tok Studiów,
5. Indywidualne Ścieżki Edukacyjne,
6. Indywidualny Program Studiów,
7. Spersonalizowany Plan Zajęć,
8. Indywidualny Przebieg Studiów.

Jak wskazano na wstępie zgodnie z art. 85 ust. 1 pkt 2 ustawy dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm.) student ma prawo do odbywania studiów według indywidualnej organizacji studiów. Zwrócić należy także uwagę, że studentce w ciąży i studentowi będącemu rodzicem nie można odmówić zgody na odbywanie studiów na określonym kierunku i poziomie według indywidualnej organizacji studiów do czasu ich ukończenia - w przypadku studiów stacjonarnych (art. 85 ust. 2 pkt 1). Mając na uwadze regulacje ustawowe wykonawca wskazuje, iż w przeprowadzonych badaniach nie dostrzegł sytuacji braku zgodności aktów wewnętrznych z prawem powszechnie

obowiązującym w przedmiotowym zakresie. Regulaminy studiów zawierały przepisy wskazane w sposób bezpośredni lub w formie odesłania do ustawy.

Ponadto w trakcie analizy dokonano stwierdzenia, iż uczelnie wyższe stwarzają możliwość odbywania studiów w formie indywidualizacji procesu kształcenia studentom niepełnosprawnym, osobom szczególnie uzdolnionym, sportowcom, osobom znajdującym się z trudnej życiowej sytuacji uniemożliwiającej studiowanie w standardowym trybie, studentom odbywającym część zajęć na innej uczelni lub studentom studiującym dwa kierunki, studentom osiągającym wybitne wyniki w nauce, studentom czynnie działającym na rzecz społeczności akademickiej. Co istotne, w przypadku uczelni wyższych o profilu sportowym w regulaminie studiów pojawiają się dodatkowe przesłanki do indywidualizacji procesu kształcenia, takie jak członkostwo w kadrze narodowej w olimpijskich i paraolimpijskich dyscyplinach sportu, legitymowanie się wysokimi osiągnięciami sportowymi na poziomie międzynarodowym w olimpijskich lub nieolimpijskich dyscyplinach sportu (wyniki na igrzyskach olimpijskich i paraolimpijskich, mistrzostwach świata, mistrzostwach Europy, uniwersjadach, pucharach świata, pucharach Europy) w roku akademickim poprzedzającym ubieganie się o indywidualizację procesu kształcenia czy bycie medalistą mistrzostw Polski w sportach olimpijskich w roku akademickim poprzedzającym ubieganie się o indywidualizację procesu kształcenia. Dodatkowo akty wewnątrzszkolowe zazwyczaj wskazują, iż programem indywidualnej organizacji studiów mogą być również objęte inne grupy studentów niewskazane bezpośrednio.

Poza ustawowymi wymogami uczelnie posiadają określony w bardzo różnym zakresie katalog przesłanek, proces i sposób realizacji programu studiów w ramach jego indywidualizacji. Występowanie tak dużej dowolności w tym zakresie na poziomie polskich uczelni może powodować wśród studentów pewne poczucie nierówności. Wskazać jednak należy, że uczelnia posiada autonomię w określeniu pewnego katalogu spraw, w tym uszczegółowieniu przepisów dotyczących indywidualizacji procesu kształcenia. W tym zakresie bardzo istotna jest rola samorządu studenckiego, celem wypracowania prostudenckich rozwiązań, odpowiadających potrzebom danej grupy. Nie zawsze organizacje studenckie, na czele z samorządem studenckim są na tyle silne w danej jednostce by oddziaływać na decyzje podejmowane przez osoby do tego upoważnione. Indywidualizacja procesu kształcenia powinna być równa i dostępna dla wszystkich na tych samych warunkach a ponadto prowadzona w sposób przejrzysty na każdej uczelni, niezależnie od jej profilu, liczby studentów czy różnorodności dyscyplin naukowych.

Ważne wskazania jest także, iż indywidualizacja dla studentów szczególnie uzdolnionych nie zawsze jest prowadzona pod opieką wybranego nauczyciela akademickiego. Uznać należy to za błędne rozwiązanie, gdyż w tym przypadku proces indywidualizacji kształcenia powinien być bieżąco monitorowany przez osobę odpowiedzialną za rozwój naukowy studenta, a mentorska współpraca z opiekunem z pewnością może przyczynić się do rozwoju naukowego danej osoby. Jedną z głównych przesłanek indywidualizacji procesu kształcenia jest bowiem rozwój naukowy studenta. Dlatego też uczelnia powinna zadbać, by takowa osoba miała zapewnione odpowiednie możliwości do realizacji projektów naukowo-badawczych i właściwą merytoryczną opiekę.

VI. Możliwości związane z indywidualizacją procesu kształcenia

Indywidualizacja procesu kształcenia, co wielokrotnie podkreślano w kwestionariuszu i w trakcie rozmów, jest coraz to bardziej powszechną formą realizacji programu studiów. Na podstawie przeprowadzonych analiz oraz wywiadów ze studentami i studentkami uczelni wskazano następujące zalety indywidualizacji procesu kształcenia:

1. indywidualny dobór metod i form kształcenia przez studenta;
2. modyfikacja form oraz terminów przystępowania do zaliczeń oraz egzaminów przez studenta;
3. możliwość wyboru danej grupy zajęciowej przez studenta;
4. możliwość braku uczestniczenia w zajęciach oraz usprawiedliwiania nieobecności;
5. odbywanie praktyk oraz obozów szkoleniowych w terminach odpowiadających studentowi;
6. wybór lub zastąpienie danych zajęć na studiach innymi zajęciami, indywidualnie wybranymi przez studenta w porozumieniu z wykładowcą prowadzącym lub władzami uczelni;
7. korzystanie z nowych programów i technologii nauczania;
8. objęcie studenta opieką przez opiekuna naukowego;
9. skrócenie okresu studiów poprzez zaliczanie zajęć przewidzianych w programie studiów w wyższych latach nauki;
10. udział w pracach badawczych zespołów naukowych.

Jedną z głównych zalet indywidualizacji procesu kształcenia wskazywanych w trakcie rozmów była możliwość dostosowania metod i form kształcenia do własnych preferencji. Studenci doceniają możliwość innego, niekiedy bardziej zaawansowanego sposobu rozwoju swoich zainteresowań. Otwiera to przed interesariuszami nowe możliwości, a także prowadzi do rozwoju samych pracowników dydaktycznych wpływając na możliwość późniejszego wdrażania sprawdzonych pomysłów do realizacji w trakcie tradycyjnych zajęć. Modyfikacja form oraz terminów przystępowania do zaliczeń oraz egzaminów przez studenta jest o tyle korzystna z perspektywy studentów, gdyż pozwala, szczególnie tym zaangażowanym w dodatkowe aktywności, realizować program studiów w dogodnym czasie i w sposób pozwalający osiągnąć zamierzone wcześniej efekty uczenia się. W trakcie rozmów wskazywano, iż zwłaszcza działalność społeczno-organizacyjna na rzecz uczelni pochłania dużo czasu, którego nie można przeznaczyć na właściwe przygotowanie do egzaminów i zaliczeń. Co istotne, takie dodatkowe aktywności stanowią także o rozwoju studentów, gdyż pogłębiają ich kompetencje miękkie i społeczne. Dlatego też możliwość dogodnego ułożenia harmonogramu weryfikacji osiągniętych efektów uczenia się jest dla tych osób właściwa i przystępna. Wśród zalet indywidualizacji procesu kształcenia podkreślano również możliwość wyboru dowolnej grupy zajęciowej. Niektóre uczelnie, zwłaszcza lepiej zorganizowane stosują tę preferencję dla każdego studenta, jednak niekiedy taka możliwość jest dostępna wyłącznie w przypadku zindywidualizowania procesu kształcenia, co jest pozytywnie odbierane przez głównych interesariuszy ze względu na możliwość dostosowania planu zajęć do innych zobowiązań. Umożliwienie odbywania praktyk oraz obozów szkoleniowych w terminach odpowiadających studentowi wskazywane jako kolejna zaleta ponieważ jest odpowiedzią na tożsame potrzeby wskazywane w zdaniach poprzednich.

Wybór lub zastąpienie danych zajęć na studiach innymi zajęciami, indywidualnie wybranymi przez studenta w porozumieniu z wykładowcą prowadzącym lub władzami uczelni stanowi sposobność do realizacji zajęć zgodnych z faktycznymi zainteresowaniami studenta, pozwalając przy tym na prawidłową realizację zamierzonych w programie studiów efektów uczenia się. Korzystanie z nowych programów i technologii nauczania niejako koreluje z faktem wzięcia studenta pod indywidualną opiekę nauczyciela akademickiego. Student ten może wtedy skorzystać w większym zakresie z wiedzy i doświadczenia opiekuna, a opiekun może takiemu studentowi udostępnić narzędzia niedostępne w tradycyjnych formach zajęć, m.in. z powodu ograniczonej dostępności sprzętowej, licencyjnej, kosztowności sprzętu itd.

Możliwości te zachęcają także do jeszcze większej aktywności badawczej, co następnie może skutkować dalszym kształceniem studenta w szkole doktorskiej.

Ostatnia wskazywana najczęściej zaleta odnosząca się do skrócenia okresu studiów poprzez zaliczanie zajęć przewidzianych w programie studiów w wyższych latach nauki odpowiada potrzebom studentów zarówno wybitnych, którzy posiadają zdolności do szybszej realizacji programu studiów oraz studentów, którzy chcą zdobyć zakładane efekty uczenia się w krótszym czasie ze względu na dodatkowe aktywności, chociażby w obszarze zawodowym.

VII. Najczęściej pojawiające się braki w aktach wewnątrzzakładowych dot. indywidualizacji procesu kształcenia

Pomimo faktu, iż indywidualizacja procesu kształcenia jest powszechną formą odbywania studiów, jak również tego, że regulacja tej formy winna jest zawierać szereg wytycznych, którym podlegać powinien zarówno student jak i władze uczelni oraz osoby odpowiedzialne za organizację tej formy nauki, Regulaminy studiów bardzo często nie zawierają przepisów dotyczących kluczowych spraw związanych z indywidualną organizacją studiów. Wykonawca prowadząc przedmiotowe badania zwraca uwagę, iż regulaminy studiów poszczególnych uczelni wyższych nie konkretyzują niżej wskazanych kwestii, które w ocenie wykonawcy powinny znaleźć się w przedmiotowym akcie wewnątrzzakładowym. Wykonawca w szczególności zauważa, iż w zdecydowanej większości przypadków brak jest regulacji, które określałyby przesłanki uchylenia decyzji o przyznaniu indywidualnej organizacji studiów, co może tworzyć pozorne wrażenie, iż studiowanie według indywidualnej organizacji studiów jest przywilejem studenta nie nakładającym na niego żadnych obowiązków.

Najczęściej pojawiające się braki w regulaminach studiów danych uczelni:

1. brak wskazania terminów na złożenie wniosku o możliwość indywidualizacji procesu kształcenia przez studenta;
2. brak wskazania okresu na jaki dana uczelnia wyraża zgodę na indywidualizację procesu kształcenia;
3. brak wskazania terminów w jakich student, po uzyskaniu zgody na odbywanie przez niego studiów w formie zindywidualizowanego kształcenia zobowiązany jest do uzgodnienia z prowadzącymi sposobu realizacji przedmiotowych zajęć;

4. brak wskazania warunków uchylenia decyzji o wyrażeniu zgody na możliwość indywidualizacji procesu kształcenia przez studenta;
5. brak wskazania przesłanek umożliwiających studentowi ubieganie się o możliwość indywidualizacji procesu kształcenia w poszczególnej formie (brak wskazania chociażby katalogu otwartego przesłanek);
6. brak uregulowania kwestii mentorskiej współpracy na linii student – prowadzący zajęcia;
7. brak szczegółowego uregulowania w zakresie studentów z niepełnosprawnościami oraz studentów zmagających się z problemami zdrowotnymi natury psychologicznej - bardzo często regulacje nie uwzględniają potrzeb tej grupy społeczności akademickiej;
8. brak szczegółowego uregulowania w zakresie studentów – sportowców, osoby te winny być każdorazowo objęte szczególnymi uregulowaniami w sytuacji, gdy studiowanie łączy z reprezentowaniem kraju na arenie międzynarodowej.

Z pewnością jednym z najważniejszych braków wykazanych w przedmiotowej analizie są braki co do terminów odnoszących się do wnioskowania czy późniejszej realizacji programu studiów. Brak wskazania terminów na złożenie wniosku o możliwość indywidualizacji procesu kształcenia przez studenta sprzyja wystąpieniu bezpodstawnego odrzucania złożonych wniosków z powodów czysto subiektywnych, chociażby wynikających z zaawansowanego etapu roku akademickiego czy semestru oraz przyczynia się do niemożliwości właściwego sformułowania procesu wnioskowania pod kątem administracyjno-organizacyjnym. Wiadomym jest, iż student nie powinien rozpoczynać realizacji studiów w zindywidualizowanej formie w środku roku akademickiego, kiedy to rozpoczął już realizację materiału z poszczególnych zajęć, jednak brak stosownych terminów w zakresie wnioskowania w akcie reagującym indywidualizację procesu kształcenia może prowadzić do występowania nieścisłości oraz niepotrzebnych sytuacji o nacechowaniu negatywnym. Także kwestia zobowiązująca studenta do osiągnięcia porozumienia z prowadzącym, a właściwie prawne uregulowanie terminu, kiedy student zobowiązany byłby osiągnąć takie porozumienie, jest problematyczne i może prowadzić do sytuacji trudnych do rozwiązania.

Brak uregulowania okresu na jaki dana uczelnia wyraża zgodę na indywidualizację procesu kształcenia jest tak samo negatywne jak w przypadku poprzednim – powoduje to dużą uznaniowość, brak przejrzystości oraz niepewność wśród studentów. Każda osoba wnioskująca

o takową możliwość realizacji programu studiów powinna znać okres, w którym będzie mogła korzystać z przyznanego przywileju.

Student korzystający z indywidualizacji formy kształcenia powinien wiedzieć w jakich przypadkach zgoda na indywidualną realizację programu studiów może zostać wycofana. Brak ten niejako koreluje z brakiem wskazania stosownych terminów, gdyż ich nieprzestrzeganie winno prowadzić do braku wyrażenia lub cofnięcia wcześniej udzielonej zgody. Należy także podnieść, iż student ma prawo do zapoznania się ze swoimi obowiązkami i przywilejami wynikającymi z indywidualizacji procesu kształcenia, a kwestie te należałoby uregulować w jasny sposób w regulaminie studiów.

Precyzyjne sformułowanie przesłanek uprawniających do skorzystania z indywidualnej formy kształcenia pozwala uzyskać studentom wiedzę, kiedy i w jakich przypadkach mogą oni wnioskować o takowy przywilej, nie powodując nadmiernego i niepotrzebnego zaangażowania pracowników administracji wynikającego z dużej liczby wniosków. Należy wspomnieć, iż w ocenie wykonawcy katalog ten powinien być odpowiednio szeroki i na bieżąco aktualizowany, odpowiadając na zmieniające się potrzeby studentów. Dobrą praktyką jest formułowania otwartego katalogu przesłanek. Kwestią, którą należy tutaj poruszyć jest także wsparcie studentów z niepełnosprawnościami oraz studentów zmagających się z problemami natury psychologicznej, stanowiącymi coraz większe zagrożenie w grupie osób studiujących. Problemy zdrowotne niekiedy uniemożliwiają tradycyjną realizację programu studiów, dlatego też istotne jest uprzywilejowanie tych grup w omawianym zakresie i dostosowanie procesu kształcenia do osób ze szczególnymi potrzebami. Każda osoba bowiem powinna mieć możliwość kształcenia się na studiach wyższych bez względu na posiadane ograniczenia natury zdrowotnej.

Uregulowanie zasad współpracy na linii student-prowadzący jest kluczowe ze względu na potrzeby wskazania ramowych wytycznych w takowej relacji. Obie ze stron powinny znać swoje zobowiązania wobec drugiej tak, by spełniać ogólne założenia w przedmiotowej sprawie.

Ostatnim z wskazywanych najczęściej braków jest niedostateczne uregulowanie sytuacji studentów-sportowców, którzy ze względu na konieczność przygotowań do zawodów rangi mistrzowskiej nie są w stanie w sposób wystarczający uczestniczyć w tradycyjny sposób w zajęciach. Przykładem stosownych regulacji w tej sprawie mogą być Akademie Wychowania Fizycznego, które w szeroki i dokładny sposób wskazują w regulaminach studiów grupy osób aktywnych sportowo mogących jednocześnie ubiegać się o indywidualizację procesu

kształcenia. Krzewienie kultury fizycznej jest jedną z misji uczelni wyższej, dlatego też w ocenie wykonawcy kwestie te w sposób obligatoryjny powinny być uregulowane na poziomie uczelnianym.

Powyższa analiza wskazuje, iż na niektórych uczelniach występują podstawowe braki dotyczące indywidualizacji procesu kształcenia, zwłaszcza w zakresach organizacyjnych. Kwestie te dotyczą zwłaszcza uczelni mniejszych, na których realizacja programu studiów na zasadach indywidualizacji nie jest popularna, gdyż sam proces kształcenia jest maksymalnie dostosowany do grupy docelowej. Należy jednak zwrócić uwagę na konieczność dostosowania przedstawionych braków w sposób właściwy, zgodny z prawem i korzystny studentom.

VIII. Podsumowanie

Przeprowadzone badanie pozwoliło w szeroki sposób zidentyfikować aspekty indywidualizacji procesu kształcenia na polskich uczelniach. W toku analiz, zarówno kwestionariuszy, rozmów czy aktów prawnych wykazano szereg pozytywnych i innowacyjnych kwestii, regulujących w sposób prawidłowy przedmiotową sprawę. Nie należy jednak zapominać o wskazanych brakach, które występują i są widoczne. Z pewnością w sprawie indywidualnej realizacji programu studiów należy podjąć kolejne kroki celem ujednolicenia procesu w obrębie danych uczelni. Trzeba również podejmować okresową ewaluację funkcjonowania instytucji indywidualizacji procesu kształcenia.